

KOREYS VA O'ZBEK TILLARIDAGI FRAZEOLOGIK TIZIMDA MA'NO
MUNOSABATLARI: QIYOSIY YONDASHUV

Rasulova Nodira Bakhtiyorovna
O'zbekiston Davlat Jahon tillari Universiteti
Koreys tili o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada koreys va o'zbek tillaridagi frazeologik tizim doirasida uchraydigan ma'no munosabatlari — ya'ni frazeologik sinonimiya, omonimiya va antonimiya qiyosiy jihatdan tahlil etiladi. Har ikki tilning frazeologik boyligi milliy tafakkur, madaniyat va urf-odatlar bilan chambarchas bog'liq ekanligi misollar asosida ko'rsatib beriladi. Tadqiqotda frazeologizmlarning semantik xususiyatlari, ularning o'xshash va farqli jihatlari, shuningdek tarjima jarayonidagi muammoli holatlar tahlil qilinadi. Maqola koreys va o'zbek tillarining frazeologik birliklari orqali milliy til tafakkurini o'rganishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: frazeologik birlik, sinonimiya, omonimiya, antonimiya, koreys tili, o'zbek tili, qiyosiy tahlil, semantika, milliy tafakkur, tarjima

Kirish

Frazeologiya tilshunoslikning alohida sohasi o'laroq XX asrning boshlarida rus tilshunosligida ajralib chiqqan. Mazkur yo'nalishning shakllanishida A.A.Potebnya, A.Shaxmatovlar hissasi katta bo'lsa, o'zbek tilshunosligida dastavval Sh.Rahmatullayev, U.Tursunov, I.Qo'chqortoyev, G'.Salomov; mustaqillik yillarida esa A. Mamatov, Sh.Usmonova, M.Xoliqova, K.Bozorboyev kabi qator olimlarning izlanishlari orqali ko'plab ma'lumotlarga ega bo'lish mumkin. Frazemalar o'rtasidagi shakliy bir xillik va semantik xilma-xillik natijasida yuzaga keladigan frazeologik polisemiya va omonimiya hodisasi esa tilshunosligimizda alohida tadqiqini kutayotgan mavzulardan biridir. Xususan, bu ikki hodisani korpus lingvistikasida farqlash va bartaraf etish ham nihoyatda dolzarb. Bittadan ortiq ma'noni anglata olish yoki xilma-xil ma'nolarning aynan bir shaklda mujassam bo'lishi tilshunoslikning barcha sathlariga, jumladan, frazemalarga ham xos xususiyatdir. Ammo ko'p ma'noli iboralarda ham xuddi leksik polisemiyada bo'lgani kabi o'z(bosh) va ko'chma (hosila) ma'nolar farq qilinadi. Leksik polisemiyada bosh ma'no to'g'ri ma'noga, hosila ma'no esa ko'chimga teng; frazeologik polisemiyada esa bundan farqli o'laroq o'z ma'no bo'lmaydi, chunki har qanday frazeologik birlik ma'no ko'chimi orqali yuzaga keladi.

Tilning obrazlilik va ifodaviylik imkoniyatlarini kengaytirishda frazeologizmlarning o'rni beqiyosdir. Frazeologik birliklar xalqning dunyoqarashi, urf-odati, tarixiy tajribasi va mentalitetini o'zida aks ettiradi. Har bir tilda frazeologik birliklar sinonim, omonim va antonim tarzida namoyon bo'lishi mumkin. Ushbu maqolada koreys va o'zbek tillaridagi frazeologik sinonimiya, omonimiya hamda antonimiya hodisalari lingvistik tahlil asosida

o'rganiladi. Tahlil jarayonida ikki tilning frazeologik tizimlari taqqoslanadi, madaniy va semantik jihatlari yoritiladi.

Frazeologik sinonimiya

Tilda har bir narsa o'z nomiga ega, jumladan har bir narsa-buyum, har bir harakat, xususiyat, borinki narsa-buyum orasidagi munosabatham. Ularning nomlari esa biror so'z yoki so'z birikmasi ko'rinishida ifodalanishi mumkin. Shuning bilan birga har bir tilda ushbu so'zlarning to'liq yoki qisman mazmuniy mos keluvchi ekvivalentlari mavjud. Bunda boshqa chet tilidan o'zlashgan so'zlar va ularning ma'nolari alohida ahamiyatga molikdir. Mavjud tushunchaning boshqacha nomi so'z ma'nosining o'zgarishi natijasidan ham kelib chiqishi mumkin. O'zbek tilida "boshi osmonga yetmoq", "quvonchdan uchmoq", "ko'ngli tog'dek ko'tarilmoq" kabi iboralar bir-birining frazeologik sinonimlari hisoblanadi. Koreys tilida bunga mos ravishda "기쁨에 넘치다" (quvonchga to'lib ketmoq), "하늘을 날다" (osmonda uchmoq) kabi iboralar mavjud.

"Frazeologik sinonimiya har ikki tilda obrazlilikni kuchaytirish vositasi sifatida xizmat qiladi. Sinonimik iboralar kontekstdan kelib chiqib tanlanadi va uslubiy rang-baranglikni ta'minlaydi.

Frazemalarning ayni bir ma'noni anglatishi asosida guruhlanishi frazeologik sinonimiya deyiladi",-deydi tilshunos olimlardan Tursunov, Muxtorov va Rahmatullevlar. Aniqroq qilib aytganda frazeologik sinonimiya- frazeologik birliklarning o'zaro ma'nodosh (sinonim) bo'lib kelishidir. Frazeologik sinonimiya tushunchasi haqida ko'pchilik olimlar o'z fikrlarini bildirib uning lug'aviy sinonimiyaning bir turi hisoblanishini ta'kidlab o'tadilar, jumladan, Zibutsayte E.I. o'z ilmiy ishida frazeologik sinonimiyaning „Frazeologik sinonimlar- bu aniq bir muloqot aktida bir tushunchali mazmun bilan qo'llana oladigan tildagi bir xil yoki ma'no jihatdan yaqin har xil frazeologik birliklardi“ deb ta'riflaydi.

2. Frazeologik omonimiya

Frazeologizmlar - ikki yoki undan ortiq so'zdan tashkil topgan, ma'noviy jihatdan o'zaro bog'liq so'z birikmasi yoki gapga teng keladigan, yaxlitligicha ko'chma ma'noda qo'llanadigan va bo'linmaydigan, barqaror (turg'un) bog'lanmalardir. Ular shaklan o'zlariga o'xshash sintaktik tuzilmalardan farqli ravishda, nutqda so'zlarni erkin tanlash, almashtirish yo'li bilan yuzaga kelmaydi, balki ma'no va muayyan leksik grammatik tarkibli, avvaldan tayyor material sifatida qo'llaniladi, ya'ni frazeologizmlar tarkibidan biror qismni chiqarib tashlash, tushirib qoldirish mumkin emas, masalan: arpasini xom o'rmoq, chuchvarani xom sanamoq, terisiga sig'may ketmoq, kapalagi uchmoq, ko'ngli joyiga tushmoq va boshqalar⁴⁵. Frazeologik omonimlar bir xil shaklda ifodalanib, turli ma'nolarga ega bo'lishi bilan ajralib turadi. Masalan, o'zbek tilidagi "ko'zi ochilmoq" iborasi:

- haqiqatni anglash (majoziy)
- ko'r bo'lgan odamning ko'zi tiklanishi (to'g'r literal ma'no)

⁴⁵ Sh.Rahmatullaev. O'zbek tilining izohli frazeologik lug'ati, Toshkent, 1978.

Koreys tilida "눈이 뜨이다" (ko'zi ochilmoq) iborasi ham shu ikki ma'noda ishlatiladi. Frazеologik omonimiyadan badiiy asarlarda ko'p ma'no yaratish va so'z o'yini maqsadida foydalaniladi.

Frazеologik antonomiya

Frazеologizmlar yoki frazeologik iboralar kundalik muloqotda muhim rol o'ynaydi va fikrlarga o'ziga xos rang-baranglik beradi. Shu nuqtai nazardan, milliy tillarda barqaror so'z birikmalar o'ziga xos leksik-semantik xususiyatlariga ega ekanligi bilan ma'lumdur. Xalq so'zi ijodining hayratlanarli namunalari, hikmatlari va iboralari aks ettgan. Turkiy tillar ham frazeologik birliklarga boy bo'lib, til lug'atining alohida qatlami sifatida tanilgan. Darhaqiqat, frazeologik birliklar tildagi obrazlilik va chuqur mazmuni bilan ajralib turadi. Halq tilida qadimdan qo'llanilgan frazeologizmlar o'ziga xos ifodali bo'yoqlari, chuqur mazmuni va ta'sirchanligi bilan ifodalangan bo'lib, fikrda aniqlik va ifodaviylikni ta'minlaydi. Shunga ko'ra, frazeologik birliklar personajlar kechinmalarini tasvirlashning leksik-semantik, stilistik vositalaridan biri sifatida badiiy asarlarda keng qo'llaniladi. Qarama-qarshi ma'noli frazeologik birliklarning qo'llanishi tilda kuzatiladigan keng tarqalgan hodisadir. Antonimik frazeologik birliklar madaniy qadriyatlar va dunyoqarashni aks ettirishda muhim rol o'ynaydi. Ular ma'lum til madaniyatining o'ziga xos tomonlarini aks ettiradi va boshqa tillar o'rtasidagi madaniy farqlar va o'xshashliklarni o'rganishda foydalanish mumkin. Antonimik munosabatlar faqat qandaydir xususiyatga kora sifat, miqdor, vaqt, fazoviy va bir-birini istisno qiluvchi tushunchalar kabi ob'ektiv voqelikning bir toifasiga mansub taqqoslanadigan so'zlar o'rtasida o'rnatiladi. Frazеologiyada antonimik munosabatlarning rivojlanishi voqelikni barcha qarama-qarshi murakkabligi va o'zaro bog'liqligi bilan idrok etishimizni aks ettiradi. Demak, qarama-qarshi frazeologik birliklar nafaqat bir-biriga qaramaqarshi, balki bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lgan tushunchalarni ham bildiradi. Antonimik frazeologizmlar insonning dunyoni idrok etish va talqin qilishning hilma-hilligini aks ettiruvchi keng qamrovli munosabatlarni ifodalaydi. Antonimiya hodisasi tilshunoslik taraqqiyotining har bir yangi bosqichida tadqiqotchilar e'tiborini tobora ko'proq o'ziga tortib kelgan va hozirda ham u doimiy ravishda qayta ko'rib chiqish va qo'shimcha rivojlanishni talab etadi.

O'zbek tilidagi "qulog'iga quyib qo'ymoq" (yodlab olish) iborasining antonimi sifatida "bir qulog'idan kirib, ikkinchisidan chiqmoq" (unutmoq) iborasi keltiriladi. Koreys tilida esa "귀담아 듣다" (diqqat bilan tinglamoq) va "흘려듣다" (beparvo eshitmoq) iboralari antonim frazeologizmlardir.

Frazеologik antonomiya har ikki tilga xos hodisa bo'lib, o'zaro zid ma'noli iboralar orqali tilning semantik diapazonini kengaytiradi.

Natijalar

- Frazеologik sinonimiya har ikki til uchun xos bo'lib, kontekst asosida tanlanadi.
- Frazеologik omonimiya ko'proq ko'pma'nolilik va stilistik o'ziga xoslik yaratishda ishtirok etadi.

- Frazеologik antonimlar esa kontrastli obrazlar orqali til ifodaviyligini kuchaytiradi.
- Koreys va o'zbek tillarida frazeologik hodisalar ko'pincha o'xshash madaniy asoslarga tayanadi, biroq ifoda shakllarida farqlar mavjud.

Xulosa

Koreys va o'zbek tillarida frazeologik birliklar tilning obrazlilik imkoniyatlarini boyitadi. Sinonim, omonim va antonim frazeologizmlar tilshunoslik jihatidan ahamiyatli bo'lib, ularni tahlil qilish ikki til orasidagi semantik va madaniy o'xshashlik va tafovutlarni aniqlashda muhim vositadir. Kelajakda ushbu yo'nalishda qo'shimcha tadqiqotlar olib borish orqali tillararo tarjima, lingvomadaniy kompetensiya va frazeologik lug'atlarni boyitish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ким, Н. Д. (2016). Типы предложений и функция сказуемого в корейском языке. *Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Теория языка. Семиотика. Семантика*, (2), 158-164.
2. Камалова, А. Х., & Ким, Н. Д. (2016). СРАВНЕНИЕ ФОНЕТИЧЕСКИХ ИЗМЕНЕНИЙ В ЯПОНСКИХ И КОРЕЙСКИХ ДИАЛЕКТАХ (на примере диалекта Кансая и литературного японского языка, корейских диалектов Чолладо и Кёнгидо). *Научная дискуссия: вопросы филологии, искусствоведения и культурологии*, (1), 143-148.
3. Ким, Н. Д. (2017). ПРЕДЛОЖЕНИЕ КАК ОСНОВНАЯ КОММУНИКАТИВНАЯ ЕДИНИЦА В КОРЕЙСКОМ ЯЗЫКЕ (НА МАТЕРИАЛЕ РЕЧЕВЫХ АКТОВ И РЕЧЕВОЙ КОММУНИКАЦИИ). In *ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В НАУКЕ И ОБРАЗОВАНИИ: ТЕОРИЯ, МЕТОДОЛОГИЯ, ПРАКТИКА* (pp. 131-139).
4. Азимова, А. М., & Ким, Н. Д. (2019). К ВОПРОСУ О РОЛИ МОДАЛЬНОСТИ В ЛИНГВИСТИКЕ. In *КУЛЬТУРОЛОГИЯ, ИСКУССТВОВЕДЕНИЕ И ФИЛОЛОГИЯ: СОВРЕМЕННЫЕ ВЗГЛЯДЫ И НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ* (pp. 40-44).
5. Ким, Н. Д., & Хашимова, С. А. (2020). К вопросу о развитии востоковедения в Узбекистане (на примере деятельности факультета китаеведения Ташкентского государственного института востоковедения). *Вестник Удмуртского университета. Серия «История и филология»*, 30(3), 551-560.
6. КИМ, Н. Д. Х. (2020). К ВОПРОСУ О РЕЧЕВОЙ КОММУНИКАЦИИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ (НА МАТЕРИАЛЕ МОДУЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ). *Иностранные языки в Узбекистане*, (1), 58-65.
7. Rakhmonova, D., & Kim, N. (2021). To the question of classification of sentences in Korean language. *Asian Journal of Multidimensional Research*, 10(9), 101-103.

8. Kim, N. D. (2021). The question of speech forms (using the example of communicative forms in korean language). *ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL*, 11(2), 17-23.

9. Жуманиязова, Ф. И., & Ким, Н. Д. Х. (2021). КОРЕЙС ТИЛИДА АТАМАЛАР МАСАЛАСИ. In *Молодой исследователь: вызовы и перспективы* (pp. 122-126).

10. Ким, Н., & Акрамова, Ш. (2022). О ПРОБЛЕМЕ КОММУНИКАЦИИ И СОСТАВЛЕНИИ СЛОЖНЫХ ПРЕДЛОЖЕНИЙ В КОРЕЙСКОМ ЯЗЫКЕ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(Special Issue 27), 76-80.

11. Nadejda, T., Sun, S. J., Parvina, M., Parizod, A., & Natalya, K. (2022). The Problem of Translation at the Cognitive Level. *Journal of Positive School Psychology*, 9543-9549.